

Наталія Рокіцька

*Anlässlich des 200.
Jubiläums von Taras Schewtschenko*

*Den Toten, den Lebenden und den
Ungeborenen, meinen Landsleuten...*

Тернопіль
Навчальна книга — Богдан
2014

УДК 81' 255.4 = 112.2
ББК 83.07+81.432.4-73
Р 66

РЕЦЕНЗЕНТИ

канд. філ. наук, доцент, зав. кафедри англійської філології Кременецького
гуманітарно-педагогічного університету ім. Тараса Шевченка

Воронцова Н. Я.

заслужений діяч мистецтв України, член Національної спілки письменників України,
професор кафедри українознавства та філософії Тернопільського національного
технічного університету імені Івана Пулюя

Герман О.М.

канд. філ. наук, доцент кафедри німецької філології та методики викладання
німецької мови Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Притолок С.А.

*Рекомендовано науково-методичною радою Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 8 від 19 березня 2014 р.)*

Den Toten, den Lebenden und den Ungeborenen, meinen Landsleuten. Anlässlich
P 66 des 200. Jubiläums von Taras Schewtschenko. Методичний посібник / Автор-укладач:
доц. Рокіцька Н.В. – Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2014. — 180 С.

ISBN 270500004482

Книга знайомить читача з німецькомовними перекладами творів Тараса Шевченка, 200-ліття від дня народження якого ми вшановуємо у цьому році. Крім обрядового, подекуди штучного культу, існує в українстві й інший, справжній культ Шевченка, в значенні глибокої, щирої пошани до його творчого духу, у розумінні його думок, почуттів, у прагненні до його цілей. Шевченко був і залишається для українського народу символом боротьби за вільне політичне та духовне життя, за повноцінний розвиток у всіх сферах, за здобуття рівних прав серед європейських народів.

З усіх творів українських письменників, які найчастіше перекладалися іноземними мовами, зокрема німецькою, були твори великого Кобзаря. Рецепція Тараса Шевченка в Австрії та Німеччині найповніше відбиває еволюцію й динаміку міжлітературних зв'язків з Україною впродовж їхнього розвитку.

Запропонований посібник може бути корисним не тільки для студентів-словесників, але й стане в пригоді аспірантам, вчителям німецької та української мови і літератури, а також допоможе студентам, які проходять педагогічну практику краще організувати навчальний процес і створити на уроках атмосферу іншомовного спілкування.

УДК 81' 255.4 = 112.2
ББК 83.07+81.432.4-73

Охороняється законом про авторське право.

*Жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 270500004482

© Тернопільський національний
педагогічний університет
університет імені Володимира
Гнатюка, 2014

© Навчальна книга — Богдан, 2014

ЗМІСТ

WIDMUNG	8
ПРИСВЯТА	9
Німецькомовна Шевченкіана	10
І МЕРТВИМ, І ЖИВИМ, І НЕНАРОДХЕНИМ ЗЕМЛЯКАМ МОЇМ В УКРАЇНІ І НЕ В УКРАЇНІ МОЄ ДРУЖНЄЄ ПОСЛАНІЄ	31
Aus dem Ukrainischen von Alfred Kurella	31
DEN TOTEN, DEN LEBENDEN UND DEN UNGEBORENEN, MEINEN LANDSLEUTEN IN DER UKRAINE UND NICHT IN DER UKRAINE MEINE FREUNDLICHE BOTSCHAFT	31
КАВКАЗ	37
Aus dem Ukrainischen von Julia Virginia	37
KAUKASUS	37
Aus dem Ukrainischen von Alfred Kurella	42
DER KAUKASUS	42
Aus dem Ukrainischen von Iwan Franko	46
KAUKASUS	46
Aus dem Ukrainischen von Bruno Gerhard Orlick	51
AUS DEM KAMPFGEDICHT «KAUKASUS»	51
ГАМАЛІЯ	52
Aus dem Ukrainischen von Hedda Zinner	52
НАМАЛІА	52
ГАЙДАМАКИ	57
Aus dem Ukrainischen von Ostap Hrycaj	57
DIE HAJDAMAKEN. VORGESANG	57
DIE HAIDAMAKEN	58
Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert	58
ІВАН ПІДКОВА	65
Aus dem Ukrainischen von Hans Koch	65
DIE KOSAKEN VOR STAMBUL	65
IWAN PIDKOWA	66
Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert	66

ПЕРЕБЕНДЯ	68
Aus dem Ukrainischen von Iwan Franko.....	68
PEREBENDA	68
СОН	72
Aus dem Ukrainischen von Alfred Kurella.....	72
DER TRAUM	72
ПРОРОК	84
Aus dem Ukrainischen von Ostap Hrysj	84
DER PROPHET	84
Aus dem Ukrainischen von von Hans Koch	85
DER PROPHET	85
Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert.....	86
DER PROPHET	86
ТАРАСОВА НІЧ	87
Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert.....	87
DIE TARAS-NACHT	87
РОЗРИТА МОГИЛА	92
Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert.....	92
DAS AUFGEWÜHLTE GRAB	92
Aus dem Ukrainischen von Irena Katschaniuk-Spiech	94
DAS AUFGERISSENE GRAB	94
ЧИГРИНЕ, ЧИГРИНЕ	95
Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert.....	95
TSCHIGIRIN, O TSCHIGIRIN	95
СТОЇТЬ В СЕЛІ СУБОТОВІ	98
Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert.....	98
ÜBERM DORFE SUBOTOWO	98
ХОЛОДНИЙ ЯР	99
Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert.....	99
DIE KALTE SCHLUCHT	99
КАЗЕМАТ	101
Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert.....	101

IN DER KASEMATTE	101
ХОЛОДНИЙ ЯР	102
Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert.....	102
DIE KALTE SCHLUCHT	102
ДУМИ МОЇ, ДУМИ МОЇ.....	104
Aus dem Ukrainischen von Alfred Kurella.....	104
LIEDER, MEINE LIEBEN LIEDER	104
GRAUE LIEDER.....	107
Aus dem Ukrainischen von von Hans Koch	107
КОСАР.....	108
Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert.....	108
DER SCHNITTER.....	108
Aus dem Ukrainischen von Hans Koch	109
DER SCHNITTER.....	109
Aus dem Ukrainischen von Irena Katschaniuk-Spiech	110
DER MÄHER.....	110
Aus dem Ukrainischen von Maria Mirtschuk	111
DER SCHNITTER (ÜBERS FELD ER GEHT).....	111
МОСКАЛЕВА КРИНИЦЯ I.....	112
Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert.....	112
DER SOLDATENBRUNNEN I.....	112
МОСКАЛЕВА КРИНИЦЯ II.....	120
Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert.....	120
DER SOLDATENBRUNNEN II	120
ПОЛЯКАМ.....	130
Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert.....	130
DEN POLEN	130
ЦАРІ.....	131
Aus dem Ukrainischen von Alfred Kurella.....	131
ZAREN.....	131
ЄРЕТИК	137
Aus dem Ukrainischen von Iwan Franko.....	137

HÄRETIKER	137
Aus dem Ukrainischen von Hugo Huppert	140
DER KETZER	140
ПЕТРУСЬ	143
Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert.....	143
PETER	143
МЕНІ ОДНАКОВО	149
Aus dem Ukrainischen von Ostap Hrycaj.....	149
MIR GILT ES GLEICH...	149
Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert.....	149
MIR GLEICH, OB IN DER UKRAINE	149
Aus dem Ukrainischen von Hans Koch	150
ES IST MIR GLEICH...	150
Aus dem Ukrainischen von Gustav Specht.....	151
ES IST MIR GLEICH	151
Aus dem Ukrainischen von Anatolij Ossadtschjy.....	151
MIR IST EGAL	151
МИНАЮТЬ ДНІ, МИНАЮТЬ НОЧІ	152
Aus dem Ukrainischen von Hans Koch	152
LIEBEN UND LEIDEN	152
Aus dem Ukrainischen von Hedda Zinner	153
Aus dem Ukrainischen von Bruno Gerhard Orlick.....	154
DIE TAGE FLIEHEN	154
ЗАПОВІТ	155
Aus dem Ukrainischen von Hedda Zinner	155
VERMÄCHTNIS	155
Aus dem Ukrainischen von Hans Koch	155
Aus dem Ukrainischen von Iwan Franko.....	156
MEIN LETZER WILLE	156
Aus dem Ukrainischen von Gustav Specht.....	157
VERMÄCHTNIS	157
ВЕЛИКИЙ ЛЬОХ	158

Aus dem Ukrainischen von Irena Katschaniuk-Spiech	158
DIE GROSSE GRUFT	158
МІЙ БОЖЕ МИЛИЙ, ЗНОВУ ЛИХО!	162
Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert.....	162
MEIN LIEBER GOTT, SCHON WIEDER MORDEN!.....	162
ОСІЇ, ГЛАВА 14.....	163
Aus dem Ukrainischen von Alfred Kurella.....	163
NACH HOSEA, KAP. 14	163
Aus dem Ukrainischen von Hans Koch	165
DER 11. PSALM	165
ІСАЯ ГЛАВА 35	166
Aus dem Ukrainischen von Alfred Kurella.....	166
NACH JESAJA, KAPITEL 35	166
(NACHAHMUNG).....	166
МОЛИТВИ	167
GEBETE	167
ЦАРІВ, КРОВАВИХ ШИНКАРІВ	168
Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert.....	168
DIE GRÖSSTEN WUCHERER DER WELT	168
ЗЛОНАЧИНАЮЩИХ СПИНИ	168
Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert.....	168
DEN KLEINEN SÜNDERN WEHRE DU	168
ТИМ НЕСИТИМ ОЧАМ	169
Aus dem Ukrainischen von Erich Weinert.....	169
DEN AUGEN, UNERSÄTTLICH.....	169
МОЛИТВА.....	170
Aus dem Ukrainischen von Hans Koch	170
VIER GEBETE	170
НЕ НАРІКАЮ Я НА БОГА	172
Aus dem Ukrainischen von Hugo Huppert	172
ICH WILL NICHT GOTTES RAT ANFECHTEN.....	172
ЛІТЕРАТУРА.....	174

WIDMUNG

*Er war ein Bauernsohn, und ist ein Fürst im Reiche der Geister
geworden.*

*Er war ein Leibeigener, und ist eine Grossmacht im
Reiche der menschlichen Kultur geworden.*

*Er war ein ungeschulter Laie, und hat Professoren und Buchgelehrten
neue, lichte und freie Bahnen gewiesen.*

*Er seufzte zehn Jahre unter der russischen Soldatenmuskete, und hat
für die Freiheit Russlands mehr getan, als zehn siegreiche Armeen.
Das Schicksal verfolgte ihn im Leben, soviel es konnte, und vermochte
doch das Gold seiner Seele nicht in Rost, seine Menschenliebe nicht in
Hass und Verachtung, sein Gottvertrauen nicht in Verzweiflung und
Pessimismus zu verwandeln.*

*Das Schicksal sparte ihm nicht Leiden, aber es kargte auch nicht mit
Freuden, welche aus einer gesunden Lebensquelle flössen.*

*Und es hat ihm das Beste und Kostbarste doch erst nach dem Tode
vorenthalten – unvergänglichen Ruhm und die immer neu
hervorblühende Freude der Millionen Menschenherzen, welche seine
Werke immer hervorrufen.*

Das war und ist für uns Ukrainer Taras Schewtschenko.

Iwan Franko, den 12. Mai 1914

ПРИСВЯТА

*Він був сином мужика і став володарем у царстві духу.
Він був кріпаком і став велетнем у царстві людської культури.
Він був самоуком і вказав нові, світлі і вільні шляхи професорам
і книжним ученим.*

*Десять літ він томився під вагою російської солдатської муштри,
а для волі Росії зробив більше, ніж десять переможних армій.*

*Доля переслідувала в житті скільки могла, та вона не зуміла
перетворити золота його душі в іржу, ані його любові до людей
в ненависть і погорду, а віри в бога у зневіру і песимізм.*

*Доля не шкодувала йому страждань, але й не пожаліла втіх,
що били із здорового джерела життя.*

*Найкращий і найцінніший скарб доля дала йому лише
по смерті – невмирущу славу і всерозквітаючу радість,
яку в мільйонів людських сердець все наново збуджуватимуть
його твори.*

Отакий був і є для нас, українців, Тарас Шевченко...

Іван Франко, 12 травня 1914

Німецькомовна Шевченкіана

(від Обріста до Єнсена)

Проходять роки, минають століття, а слава Тараса Шевченка – національного генія, поета від Бога, не меркне і не в'яне. Глибоко народна і самобутня творчість нашого пророка найхарактернішим чином віддзеркалює історичну долю українського народу. Поява Велета слова зумовлена історичним духовним і культурним розвитком української нації. З його іменем ми постійно пов'язуємо свої надії та сподівання, з його творів черпаємо силу духу. Шевченко як явище немислимий поза різноманітними зв'язками й співвідношеннями, поза європейським літературним контекстом.

Великий Гете у своїй книзі «Максими і рефлексії» стверджує: «Коли ми те, що знаємо, находимо викладеним іншою методою або навіть чужою мовою, то воно набуває якогось дивного чару новості і свіжого вигляду» [Гузар1999:13]. Ця думка стає влучною і продуктивною при ознайомленні не лише з перекладами та критичним осмисленням літературної спадщини Кобзаря німецькою мовою, а й великою мірою дає уявлення також і про етапи, характер освоєння української літератури взагалі. Рецепт Тараса Шевченка в Австрії та Німеччині найповніше відбиває еволюцію й динаміку міжлітературних зв'язків з Україною впродовж їхнього розвитку.

Перша згадка про Шевченка в німецькомовному середовищі з'явилась ще за його життя у лйпцігському журналі «Jahrbücher für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft» («Щорічники слов'янської літератури, мистецтва і науки»), який 1843 р. вмістив побіжний відгук-анотацію про поему «Гайдамаки». Цей журнал, що його видавав серболужицький славіст Ян Петер Йордан, звернув на неї увагу німецькомовного загалу. Автор повідомлення стверджував, що українська мова, яку реакційні російські та зарубіжні критики сприймали, як таку, що не здатна на самостійне існування, може стати основою для розвитку літератури національної. В цьому, а не в помилковій оцінці поеми, лежить позитивне зерно даного відгуку.

Зважаючи на те, що німецьке шевченкознавство розпочинається саме з цього відгуку, наведемо повністю його текст: «Гайдамаки» – поема Т.Шевченка. Петербург. 131 стор. – написана малоруським діалектом, до якого все частіше звертається багато письменників. Однак названа поема належить до менш вдалих творів, не лише тому, що вірш її подекуди нерівний і кострубатий, а й тому, що в поемі не досить повно виступає національний колорит – саме та риса, якою так вигідно виділялися інші поезії та оповідання, написані цим діалектом. Мабуть, автор зважився на перший виступ в літературі, бо з рештою ще не відомий» [Jahrbücher für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft 1843: 81].

Першим, хто звернув увагу на цей відгук і передрукував його в журналі «Зоря» (1886), був Іван Франко; з приводу думок анонімного рецензента літературознавець зауважив: «Забавне непорозуміння! Якраз найнаціональнішій поемі Шевченка закидається недостача національної ціхи! Зрозуміти се можна тільки тоді, коли уявимо собі, що до того часу неодмінними признаками всякого українського твору вважались гумор і сентиментальність, супроти котрих простота і могутий пафос Шевченка справді мусіли видатись чимось непривичним, несподіваним, ну – і не національним» [Зоря 1886:102].

До поширення поеми «Гайдамаки» у німецькомовному світі прилучився і Максиміліан Гайне – брат Гайнріха Гайне.

Відомий український вчений, автор праць присвячених вивченню творчості Кобзаря Микола Зимомря вперше у 1970 р. натрапив на німецькомовні переклади двох творів Тараса Шевченка «Ой люлі, люлі, моя дитино» (1848р.) та «Зацвіла в долині» (1849р.) Вони появились в «Журнале отечественной и зарубежной литературы» 7 липня 1888р. Автор даних перекладів не подає повністю своє прізвище, а лише – криптонім «М.Н.», М. Зимомря вказує, що такий криптонім належав Міхаелю Габерланду, автору цікавої книги «Дух стародавніх індійців». Проте вчений сумнівається, що блискучі інтерпретації даних творів Шевченка належать саме йому, адже «... в перекладі цих віршів є такі місця, які художньо майже не поступається оригіналу тексту. Перекладачу вдалось створити в трансформації внутрішню динаміку творів Шевченка, відповідники – точні і художньо виразні» [Зимомря 2003:34].

Стосовно вірша «Зацвіла в долині», то він перекладений не повністю (замість 33 рядків оригіналу перекладено лише 24). Прикро й те, що порівнюючи даний переклад з перекладом вірша «Ой люлі, люлі, моя дитино» М. Н. не вдалося відтворити Шевченківські граціозні легкі контрасти, а також його метафоричність та образність. М. Зимомря справедливо наголошує на тому, що необхідно шукати інші тексти, перекладені даним автором, вважаючи М.Н. глибоко творчою особистістю, а його перекладацьку практику можна поставити поряд з досягненнями Обріста, Умляуффа і Францоza. Вона була значним кроком вперед до того ж мова іде про перші звернення до спадку Шевченка саме зі сторони представників німецької культури.

Праці М.Зимомрі збагатили німецькомовну Шевченкіану. Зокрема, у 1976 році в Берліні з'явилося велике монографічне дослідження «До сприйняття творчості Тараса Шевченка в німецькомовних країнах».

У контексті прочитання Шевченкового слова варто вирізнити автобіографію Кобзаря в німецькомовному перекладі, що побачила світ у

Ляйпцігу ще за життя поета в 1860 році. М. Зимомрі як науковцеві пощастило першим в Україні подати цей вагомий факт і встановити ім'я перекладача. Як ця промовиста німецькомовна інтерпретація, так і справа з виданням у 1859 році Шевченкової збірки поезій у Ляйпцігу – все це не обійшлося без невтомного Пантелеймона Куліша (1819–1897), талановитого перекладача творів Гете, а також пристрасного популяризатора творчості Т. Шевченка в Німеччині.

У 1973 р. німецькі та українські вчені-слависти, серед них Е. Райснер, І. Журавська, Я. Погребенник натрапили на прижиттєвий переклад автобіографічного листа Шевченка до редактора журналу «Народное чтение» від 10 червня 1860 року в науковому додатку до німецької газети «Leipziger Zeitung» («Ляйпцігська газета»). Вступна стаття про поета, що передусе перекладу, підписана криптонімом «Ф.Ф.» Вчені гадають, що вони належать одному автору, але залишається загадка кому. Не виключено, що переклад та супровідне слово до нього про Кобзаря здійснив хтось із його знайомих німців, про яких читаємо у повісті «Художник»: «Вы замечаете, что все мои знакомые – немцы. Но какие прекрасные немцы! Я просто влюблен в этих немцев». Можна також вважати, що Шевченко міг знати про дану публікацію, хоч згадки про неї в його листах не знаходимо.

Ляйпцігський журнал «Die Gartenlaube» (1862р. № 28) помістив публікацію Г.-Л. Цунка «Життя російського поета», в якій повідомлено про смерть Т. Шевченка, його віднесено до поетів, які належать усьому світу. Мова йде про велику любов поета до України, а поезія Кобзаря сповнена волелюбним духом. Відгук закінчується словами: «Глибоке і щире чуття, досконала форма і мелодійна мова – ось характерні риси поезії Шевченка» [Погребенник 1989:171].

Міркування про його творчість у даній статті набагато об'єктивніші ніж попередні у німецькій пресі. Зацікавлення українським поетом у Німеччині поступово зростає. Це засвідчують наступні матеріали: у журналі «Zeitschrift für slawische Literatur, Kunst und Wissenschaft» («Журнал слов'янської літератури, мистецтва і науки») [Zeitschrift... 1862:117], надруковано бібліографічну нотатку про появу в Києві перекладу творів Кобзаря польського поета А. Гожалчинського, а через 2 роки [Zeitschrift... 1862:206-208] подано деякі цікаві матеріали стосовно України, зокрема і Шевченка.

Відома українська літературознавець, перекладач Анна-Гая Горбач вважала, що перше ширше ознайомлення німецькомовного читача з постаттю Шевченка пов'язане з буковинськими культурними колами 70-их років XIX століття. Мова йде про тих письменників, яким була доступна як німецька,

так і українська мови. Ініціатива походила від **Йоганна Георга Обріста** (1843 – 1901) – тирольського поета, який декілька років працював гімназійним учителем на Буковині й залишив помітний слід у культурі краю. Зацікавлення Обріста українською культурою знайшли своє відображення у популяризації творів великого Великого Кобзаря, – у 1870 р. він опублікував у Чернівцях невеличку книжечку «Taras Grigoriewicz Szewczenko. Ein kleinrussischer Dichter. Dessen Lebensskizzen samt Anhang, bestehend aus Proben seiner Poesien, in freier Nachdichtung» («Тарас Григорович Шевченко, малоруський поет. Нарис його життя з додатком, що містить проби його поезії у вільному перекладі»). Видання включало в себе 14 переспівів віршів і поем Шевченка, серед яких були «Гамалія», «Іван Підкова», три частини з поеми «Гайдамаки», «Тарасова ніч», «Русалка», «Заповіт», «Утоплена». Перекладач, який у своїй власній творчості тяжів до романтизму, виявив найбільший інтерес до ранніх романтичних віршів і балад Шевченка. Це було перше чужомовне видання Шевченка, здійснене у книжковій формі, яке з'явилося в час, коли український поет був ще майже невідомий на Заході.

Для Обріста Кобзар – «велично одухотворений співець волі», «співець всього прекрасного і доброго, співець правди і мученик вільного слова» [Obrist1870: XXIV], «десятирічна жертва тиранства, другий Прометей, сточений тугою по своїй скатованій батьківщині і безсилою гризотою по своїй незаслуженій долі» [Obrist1870:XXIX]. Визнаючи Шевченка короною української народної поезії, Обріст, аналізуючи його твори, додає: «Дишуть вони тою первісною простодушністю і здоров'ям, що надають народній поезії таку високу вартість і таку свіжу красу. Поетів, що володіли б цим хистом, саме хистом додати своїм творам тон і барву справжньої народної поезії, по всі часи було обмаль. І ці поети – були великі поети. Але Шевченко має цього хисту як мало хто» [Obrist1870: XVII].

Треба відзначити, що переклади Обріста були лише додатком до книги про Тараса Шевченка й лише спробою вільних переспівів. Він користувався для цього виключно прозовими підрядковими перекладами, зробленими на його прохання С. Воробкевичем та іншими буковинськими письменниками. На жаль, австрійський поет не зміг досконало передати німецькою мовою першотвір, позаяк підрядковий переклад – це власне дослівний переклад твору й лише перший етап на шляху до художнього перекладу. Зважаючи на це, переклади Георга Обріста зазнали чимало критики та й сам перекладач усвідомлював недосконалість власних спроб. Втім багато дослідників наголошують, що велика заслуга Обріста полягає саме в тому, що він започаткував цю справу і можна стверджувати, що саме Георг Обріст є фундатором німецькомовної

шевченкіани. Як автор згаданої вже книжки, він уперше дав ґрунтовну характеристику творчості Шевченка, порівнюючи його з поезією німецького поета Готфріда Августа Бюргера: «Шевченкова муза ... подібна до музи нашого прославленого Бюргера, – пише він, – як поезію останнього не можна належно оцінити, не знаючи характеру німецької народної пісні, ... так само не можна проникнути і в поезію Шевченка, не знаючи народної пісні» [Obrist1870:9]. Цим самим Георг Обріст привернув увагу німецьких дослідників Й.Шерра, В. Каверева, В.Фішера та ін. до української літератури. На книжку Обріста згодом посилаються всі перекладачі творів Шевченка. Згадка про поета міститься і в німецьких довідниках та енциклопедичних словниках Майєра, Брокгауза та ін.

Щоб уповні зрозуміти Шевченка німецькомовна критика береться аналізувати спочатку українську народну поезію. «Нема такої країни, – зазначає **Фрідріх Боденштедт** (1819 – 1892) перекладач німецькою мовою історичних українських дум у своїй праці «Die poetische Ukraine», – де б дерево народної поезії принесло такий розкішний овоч, ніде дух народний так живуче, так дійсно не виразився в своїх піснях, як в українців. Яке глибоке, справжнє – людяне чуття, яка поглинаюча душу журба, висловлена в цих піснях. Які пестоші спаровані з мужньою силою пробиваються в піснях про кохання» [Bodenstedt 1845:13]. «До того ж українська мова до поезії найпридатніша між усіма слов'янськими мовами. Вона милозвучніше, ніж яка інша слов'янська мова і з великою музичною силою» [Bodenstedt 1845:14].

Поштовхом до глибшого і ґрунтовнішого зацікавлення і ознайомлення німецькомовного читача з життям і творчістю Шевченка стає налагодження взаємозв'язків між українською та німецькою літературами. В процесі перекладання та критичного тлумачення творів Шевченка німецькою мовою важливу роль відіграли українські письменники, які жили в Галичині й Буковині, що до 1918 року входили до складу Австро-Угорщини. Поширенню спадщини Шевченка на цій території сприяли Юрій Федькович, Ксенофонт Климкович, Ольга Кобилянська, Петро Скобельський, Сильвестр Яричевський, а також Іван Франко, якому належить близько 30 перекладів творів, в тому числі й знаменитої поеми «Кавказ»).

Остання чверть XIX ст. ознаменована, з одного боку, зростанням авторитету рідного слова, а з іншого – зацікавлення прогресивних і популярних кіл Австрії та Німеччина українською культурою. Завдяки статтям-розвідкам, перекладам творів Кобзаря, що появляються у віденській, берлінській, ляйпцігській періодиці та в німецькомовних історіях зарубіжних літератур Шевченко гідно входить в європейську культуру.

Німецькомовну шевченкіану продовжують Л. Габерман (його переклади не збереглися), В.-У. фон Франквель, В. Каверау, К.-Е. Француз, з під пера якого виходять ґрунтовні напрацювання: «Kleinrussen und ihr Sanger» («Українці та їх співець», 1887), «Taras Schewtschenko» («Тарас Шевченко», 1878), «Kleinrussische Poeten» («Українські поети», 1889), згодом вміщені у книзі «Vom Don zur Donau» («Від Дону до Дунаю», 1878).

В кінці 70-х років почав перекладати Кобзаря німецький поет і перекладач Віктор **Умляуфф фон Франквель** (1836–1887). На особливу увагу заслуговує його переклад поеми “Кавказ”(надруковано у лейпцігській збірці «Нові вірші Пушкіна і Шевченка» (1859) та у першому томі «Поезій Тараса Шевченка» (Львів, 1867)). Разом із вступною статтею поеми «Кавказ» опубліковано у виданні «Magazin fur die Literatur des In- und Auslandes» (1883) . “Шевченко, – констатує Умляуфф, – найвизначніший український поет. Його полум’яну любов до народу... перевищує лише палаюча ненависть до тиранії...”

«Поема «Кавказ» – один з найважчих творів Шевченка для перекладу на будь-яку іншу мову. Різноманітні ритміко-стилістичні засоби, використані поетом, багатобарвна мовна гама, переплетіння загальнонародної лексики з елементами церковно – слов’янської мови, потужний сатирико- саркастичний струміль, що надає поемі викривального характеру, а поряд з цим тужлива лірика, глибоке вболівання поета за долю народу, революційні заклики «борітеся – поборите!» і глибокий сум поета з приводу загибелі його друга Якова де Бальмена, якому присвячено твір, - ці й інші змістові та композиційні елементи поеми ускладнювали переклад» [Погребенник 1989:175].

Німецький поет свідомо бажає познайомити читача з політичною лірикою Шевченка, до якої не зверталися в той час фахівці, перекладає названий твір, відтворює не лише метрику оригіналу, а й подає римований переклад німецькою мовою. У вступній статті до поеми Франквель порівнює українську мову за милозвучністю з італійською, подає основні моменти з життя і творчості Кобзаря і підкреслює «...його полум’яну любов до народу і до своєї батьківщини, до волі перевищує лише палаюча ненависть до тиранії, до поневолювачів його народу» [Погребенник 1989:175].

Переклади Віктора Умляуффа фон Франквеля стали подальшим кроком у засвоєнні німецькомовного Шевченкознавства, цілком новою спробою художньої трансформації оригіналу.

Особливу роль у збудженні інтересу до творчості геніального українця відіграв австрійський письменник і літературознавець **Карл-Еміль Француз** (справжнє прізвище – *Лом*, 1848–1904), який у своїх статтях і розвідках (написав близько десяти статей і досліджень. У «Augsburger Allgemeine